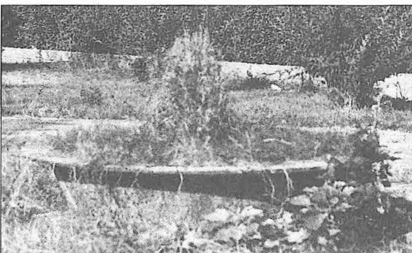
güherçileyi eritip barut yapımında kullanılabilir hale getiren kalcılar ve silindirci, tekneci, keskici, kalburcu, elekçi vb. yaptıkları işe göre adlandırılmış olan diğerleri. Ayrıca modern tekniklerin uygulanmasından önce barut yapımı için çarhların döndürülmesi hayvan gücüne dayandığından, hayvanların bakımıyla uğraşan bir de seyisler grubu vardı.

Baruthâne-i Âmire'de çalışanların maaş ve tayinat bahaları Tanzimat'a kadar ocaklık olarak tahsis edilen İstanbul cizyesinden üç ayda bir ödenirken bundan sonra tayinat kaldırılmış, ancak maaşlarına zam yapılmıştı.

İmalât. Kara Barut. Güherçile (% 75), kükürt (% 12.5) ve söğüt kömürünün (% 12.5) muamelesinden elde edilen kara barutun en önemli maddesi olan güherçile, imparatorluk içindeki ocaklardan getirilirdi. İstanbul baruthânesine güherçile temin eden ocaklar Anadolu'da Ankara, Kayseri, Aksaray, Konya, Akşehir, Karahisâr-ı Sâhib (Afyon), Ilgın, Eskiil, Kilisehisarı, Karapınar ve Aydın; Rumeli'de Atina (BA, Cevdet-Askerî, nr. 40.907); Âzadlu Baruthânesi'ne güherçile gönderen yerler ise Filibe, Tatarpazarı, Demirhisar, Selânik, Üsküp, Pirlepe, Manastır, Vodina, Vardar Yenicesi, Tesalya Yenişehri ve Eğriboz idi.

Güherçile barut imalinde kullanılabilir hale gelmesi için önce yıkanıp eritilirdi. Yıkama işi, suyun sıcaklığı 18 derecede tutulan dört ayrı havuzda yapılırdı. Dördüncü havuzdan kazanlara doldurulup 60-70 derecede kaynatılır ve tulumbalarla güherçilenin dondurulacağı havuza alınırdı. Birinci havuzda 30-35, ikinci havuzda 20-25 dereceye kadar çalkalanan güherçile şerbet havuzundan sonra kazanlarda kaynatılıp tuzu çıkarılır, suyu uçurulduktan sonra fıçılara doldurulup yıkanır ve kalhânede hamlık giderilinceye kadar eritilip kalıplara boşaltılırdı.

Baruthâne-i Âmire'ye ait olduğu kabul edilen bir kazan

Barutun ikinci ana maddesi olan kükürt kısmen Erciş, Ahlat ve Lut gölü civarından getirilir, büyük kısmı ise ithal edilirdi. Barut imalinde kullanılan odun kömürü için ak söğüt çubuğu tercih edilirdi. Barut yapımı için her üç madde ayrı ayrı dibek veya çarhlarda ezilip perdahtlandıktan sonra belli oranlarda karıştırılırdı. Ancak formülün kaliteli barut yapımı için yetersizliği yanında tam olarak da tatbik edilmemesi 1768 ve 1787 seferlerinde top ve humbara tanelerinin menzillerine ulaşamamasında kendini gösterdiğinden bu oranlar 1793-1794'te İngiliz ve Felemenk perdahtı barut yapımına geçilerek değiştirilmiş, güherçile miktarı aynı kalırken kükürt 1/4 azaltılmış, kömür ise 1/2 arttırılmıştı. 6 + 1 + 1 formülü yerini 6 (güherçile) + 3/4 (kükürt) + 1.5 (kömür) formülüne bırakırken yerli barutun İngiliz barutu seviyesine çıkarılması için imalâtın her safhasının hakkının verilmesi yani kömürün yakılması, kükürdün ince ipek elekten geçirilmesi ve güherçilenin kal ve tasfiyesi ve hepsinin de çok iyi ezildikten sonra karıştırılıp perdahtlanması üzerinde durulmuştu. Hatta nâzırın bu konudaki hassasiyetini arttırabilmek düşüncesiyle olacak, barutun İngiliz barutu seviyesini tutturamaması halinde devletçe makbul bulunmayan miktarını onun İngiliz barutu alarak tazmin etmesi şartı dahi getirilmişti (BA, Cevdet-Askerî, nr. 19.849).

Dumansız Barut. Dumansız barutun esasını pamuk barutu teşkil eder. Pamuk barutu, çekirdekleri çıkarılmış ve hallaçlanmış pamuğun su ile yıkanıp temizlenmesi ve nitrik-sülfürik asit karışımı içinde bir süre bekletildikten sonra kurutulmasıyla elde edilir. Pamuk barutu görünüş itibariyle âdi pamuğa benzemekle beraber daha sert ve elastikîdir, oğuşturulduğunda ise elektriklenme meydana gelir. Bu ilk pamuk barutunun tekâmülü ile imal edilen dumansız barutlar için her Avrupa memleketinde ayrı ayrı formüller kullanılmış olmakla beraber hepsi de pamuk barutunun nitrogliserinle muamele edilip dondurulduktan sonra levha haline getirilip ufalanması esasına dayanır. Toplarda bunların prizmatik barut gibi iri taneli olanları kullanılırken tüfeklerin de büyük ve küçük çaplı oluşlarına göre barut cinsi değişiklik gösterir. Osmanlı dumansız barutunun formülü hakkında kesin bilgi olmamakla beraber sülfürik ve nitrik asitlerle birlikte eter kullanıldığı bilinmektedir (bk. *Baruthâneye Ait Fotoğraf Albümleri*, İÜ Ktp., nr. 90.972, 91.117).

BİBLİYOGRAFYA:

BA, Cevdet-Askerî, nr. 19.849, 32.900, 40.907; BA, İrade-Dahiliye, nr. 20.163, 66.448, 69.611, 99.739; BA, İrade-Tophâne, nr. 8, 20; BA, Yıldız Resmî Mâruzat, nr. 92/17, 124/92, 142/45; Genelkurmay Başkanlığı, Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivi (ATASE), Trablusgarb Harbi Dosyaları Mühimmat Teslim Tezkireleri, klasör 63, dosya 34-302; *Baruthaneye Ait Fotoğraf Albümleri*, İÜ Ktp., nr. 90.972, 91.117; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekāyiât* (haz. Abdülkadir Özcan, doktora tezi, 1979), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3276, s. 846-847; Râşid, *Târih*, II, 441-442; Halil Nuri Bey, *Târih*, İÜ Ktp., TY, nr. 5996, vr. 70b-75a; Cevdet, *Târih*, V, 260; VI, 126, 219; *Takvîm-i Vekāyi*, sy. 165, İstanbul 1254; sy. 186 (1255); sy. 231 (1257); sy. 242 (1258); sy. 10 (1308); sy. 45 (1308); Ahmed Muhtar Paşa — Hasan Tahsin, *Dumansız Barutlar*, İstanbul 1310; *Servet-i Fünûn*, sy. 96, İstanbul 1308; sy. 113 (1309); sy. 169 (1310), sy. 265 (1312), s. 36; *İkdâm*, sy. 3670, İstanbul 1322; Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI, 121; Ahmet Erdal, *Baruthâne-i Âmire: İstanbul Baruthânesi* (mezuniyet tezi, 1982), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3546; Hikmet Yazıcı, *Azadlu Baruthânesi* (mezuniyet tezi, 1982), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3604; Muzaffer Erdoğan, "İstanbul Baruthâneleri", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II, İstanbul 1956, s. 117-138; R. Ekrem Koçu, "Baruthane", *İst.A*, IV, 2128-2131.

 MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU

BA'S
(البعث)

Kıyametin kopmasından sonra Allah tarafından ölülerin diriltilmesi hadisesi.

Sözlükte "birini kaldırıp harekete geçirmek; uykudan uyandırmak, diriltmek" gibi mânalara gelen ba's kelimesi, genel olarak Allah'ın herhangi bir şeyi yoktan var etmesi, Hz. Îsâ gibi bazı peygamberlerin ölüleri diriltme mûcizesi, Hz. Peygamber'in düzenlediği en çok üç kişilik askerî müfreze gibi ıstılahî mânaları yanında İslâmî literatürde asıl ve en yaygın olarak, "kıyamet gününde Allah'ın âhiret hayatını başlatmak üzere ölüleri yeniden canlandırması, onları kabirlerinden çıkararak hayata göndermesi" anlamında kullanılır.

Ba's inancı bazı farklılıklarla birlikte İslâmiyet'ten önce eski Mısır, İran, Çin ve Hint dinlerinde bulunduğu gibi (*EI*[2] [İng.], I, 1093), Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta da vardır (Hezekiel, 37/1-14; İşaya, 27/19; Daniel, 12/2, 3, 13; Korintoslular'a I. Mektup, 15/32). Kur'an'da ifade edildiği üzere Câhiliye devri Arapları'nın bü-

yük bir kısmı ölümden sonraki dirilişi inkâr ederken bir kısmının buna inandığı bilinmektedir (Cevâd Ali, VI, 123-133). Kıyamet hallerinden olan ba's Kur'an, sünnet ve icmâ ile sabit olduğundan İslâm dinindeki iman esaslarından biridir, bunu inkâr eden dinden çıkmış kabul edilir. Kur'an'da kıyamet gününün mutlaka geleceği, kabirlerin açılacağı (el-İnfitâr 82/4), yeryüzünün, içindeki ağırlıkları dışarıya atacağı (ez-Zilzâl 99/2) ve Allah'ın insanları tekrar dirilterek yerden ot bitirir gibi topraktan çıkaracağı (Nûh 71/17-18) bildirilmiş, "Cibril hadisi"nde de ba's iman edilmesi gereken esaslar arasında sayılmıştır (Buhârî, "Îmân", 37). Ehl-i sünnet'e göre ba's kesin naslarla sabit olduğu gibi aklen de mümkündür. Mu'tezile ise mümine mükâfat, kâfire ceza vermenin Allah'a vâcip olduğu şeklindeki temel görüşünden hareketle ba'sı mümkün olmanın ötesinde aklen zorunlu görmüştür (Kemâl b. Ebû Şerîf, s. 213-214). Kerrâmiyye de aynı kanaati paylaşmıştır (Bağdâdî, s. 237). Şîa'nın konu ile ilgili görüşü Ehl-i sünnet'inkinden farklı değildir (Muhammedî er-Rîşehrî, VII, 95). Mansûriyye ve Cenâhiyye gibi bazı İslâm dışı fırkalar ise ba'sı inkâr etmişlerdir (bk. **GÂLİYYE**).

Kur'an'da, **sûr*** a birinci üflemenin ardından -Allah'ın diledikleri müstesna- bütün canlıların yok olacağı, ikinci üfleme üzerine de ba's hadisesinin gerçekleşeceği ve ölmüş bütün yaratıkların yeniden canlanarak (ez-Zümer 39/68) belli bir hedefe doğru koşuyormuş gibi (el-Meâric 70/43) rablerinin huzuruna çıkacakları (Yâsîn 36/51) anlatılır ve dirilişin, gerçeği öğrenme ve amellerin karşılığını görme hikmetine bağlı olduğu (en-Nahl 16/38-39; et-Tegābün 64/7) vurgulanır. "Yevmü'l-ba's" (er-Rûm 30/56) ve "yevmü'l-hurûc" (Kāf 50/42) ismi de verilen o günde insanlar arasındaki soy yakınlığının fayda vermeyeceği, herkesin kendi derdine düşeceği ve bu yüzden kişinin kardeşinden, anne baba, eş ve çocuklarından kaçacağı (Abese 80/34-36), kimsenin birbirine bir şey sormayacağı (el-Mü'minûn 23/101), herkesin tek başına muhatap alınıp sorumlu tutulacağı, bazı yüzlerin ak, bazılarının kara olacağı (Âl-i İmrân 3/106) şeklinde kıyametle ilgili bilgiler (kıyamet halleri) Kur'an'da ayrıntılı bir şekilde zikredilmektedir. Kur'an, ölümden sonra dirilişi hayretle karşılayan ve bu konuda kesin bilgi sahibi olmak isteyenlere cevap teşkil etmek üzere, ölmüş ve parçalarına ayrılmış bazı canlıların yeniden diriltildiğini haber vermek suretiyle (el-Bakara 2/72-73, 259-260) duyulur âlemden de insan zihnini diriliş gerçeğine yaklaştırıcı örnekler sergilemektedir.

Hadislerde anlatıldığına göre bir cuma günü gerçekleşecek olan (İbn Kesîr, I, 257-260) yeniden diriliş, insandaki **acbü'z-zeneb*** adı verilen ve hiçbir zaman çürüyüp yok olmayan bedene ait maddî unsurların gökten inecek bir nevi hayat suyu sayesinde bir anda canlanmasıyla gerçekleşecek ve insan kabirden veya acbü'z-zenebin bulunduğu yerden bir bitkinin topraktan çıkışı gibi süratle canlanıp ortaya çıkacaktır (Buhârî, "Tefsîr", 39/3, 78/1; Müslim, "Fiten", 141, 142; *Müsned*, II, 322; İbn Ebû Âsım, II, 433; İbn Kesîr, I, 244-247). Bazı din bilginleri ba'sın, meniye benzeyen bir çeşit suyun gökten inip kabirdeki acbü'z-zeneble karışması sonucunda tahakkuk edeceğini söylemişlerdir (Şa'rânî, II, 148). Bazıları ise bu açıklamayı uygun bulmayarak ilâhî kudretin bu tür vasıtalara muhtaç olmaksızın ölüleri diriltebileceği görüşünü benimsemişlerdir (Râzî, XIV, 143). İbn Kesîr'in naklettiği bir hadiste, İsrâfil'in sûra ikinci defa üflemesinden sonra göklerle yeryüzü arasında bulunan ruhların kabirlerdeki cesetlere gireceği ve dirilişin böylece gerçekleşeceği anlatılır (*en-Nihâye*, I, 241). Kıyamet tasvirleriyle ilgili hadislerde kabirden ilk defa Hz. Muhammed'in kalkacağı ve organları teşekkül etmiş düşük çocuklar (es-sıkt) dahil bütün insanların dirileceği bildirilir (Buhârî, "Tefsîr", 39/3; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 58). Ayrıca ba's sırasında kişilerin çıplak, tüysüz, sünnetsiz, sağlıklı ve otuz yaşlarında olacakları belirtilir (*Müsned*, V, 232; Buhârî, "Rikāk", 45; Müslim, "Cennet", 55-59; Nesâî, "Cenâ'iz", 118). Ebû Dâvûd ise insanların ölümleri sırasında giyinmiş oldukları elbiselere bürünmüş olarak diriltileceklerini ifade eden bir hadis nakleder ("Cenâ'iz", 18). Fakat Müslim'deki, "Her kul öldüğü hal üzere diriltilir" ("Cennet", 83) hadisi dikkate alınarak Ebû Dâvûd'un rivayetindeki "elbise" kelimesi "iman ve amel elbisesi" anlamında te'vil edilmiştir (İbn Kesîr, I, 269). Hadislerde ba'sın aklen mümkün görülen bir hadise oluşu üzerinde durulmuş ve Kur'an'dakine benzer tarzda ispatlar yapılmıştır (Beyhakī, s. 649).

Ba's ile ilgili âyetler yeniden dirilişin cismanî olacağını göstermektedir. Nitekim ölüp toprağa karıştıktan sonra dirileceklerini akıllarına sığdıramayan inkârcılara, "Biz toprağın onlardan yiyip tükettiklerini de, geride bıraktıklarını da çok iyi biliriz, katımızda her şeyi muhafaza eden bir kitap vardır" (Kāf 50/4) şeklinde cevap verilmiş; çürümüş kemikleri göstererek, "Bunları kim diriltebilir?" diyenlere, "Onları ilk defa yaratan diriltecektir" (Yâsîn 36/78-79) buyurulmak suretiyle kemiklerin diriltilmesi ba'sın kapsamında gösterilmiş, böylece dirilişin cismanî olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca cennet ve cehenneme, cennet ehli ve onlara verilecek nimetlere, cehennem halkı ve onlara uygulanacak azaba dair birçok âyet ve hadiste yer alan tasvirler âhiret hayatının cismanî olacağını, yani ruh ile bedenin birleşmesiyle kurulup devam edeceğini açıkça göstermektedir. Bu kadar açık ve kesin nasları te'vil edip âhiret hayatının sadece ruhanî olduğunu iddia etmek, tutarlı te'vil çeşitlerinin hiçbiriyle bağdaşmaz. Bu sebepledir ki Gazzâlî bu tür te'villeri inkârla eşit tutmuş ve buna taraftar olan filozofları tekfir etmiştir (*Tehâfütü'l-felâsife*, s. 84-90). Ehl-i sünnet, Mu'tezile ve Şîa gibi ana İslâmî mezhepler yeniden dirilişin cismanîliğini kabul ederler. Bunu imkânsız görenlere karşı Kur'an, spermanın uygun ortamda gelişmesini tamamlayarak güçlü, güzel endamlı, akıllı ve mükemmel bir varlık haline gelinceye kadar geçirdiği gelişme sürecini, aynı şekilde kupkuru ve ölü toprağın yağmur suyuyla canlanışını ve çeşit çeşit bitkilerle bezenişini, yeniden dirilmenin mümkün olduğunu ispatlayan deliller olarak gösterir (el-Hac 22/5). Ayrıca Kur'an şunu da hatırlatır ki eğer insan bir çeşit ölüm sayılabilecek olan uykuya dalışından sonra tekrar hayata dönüşü üzerinde fikir yürütür veya kâinatın akıllara durgunluk veren kozmik işleyişini araştırırsa cismanî haşri anlamakta güçlük çekmez. Çünkü bunların gerçekleşmesi insanların ölümden sonra diriltilmelerinden daha kolay değil, aksine daha zordur. Kur'an tecrübe dünyasından aldığı bu nevi delillere dayanarak hem diriliş olayının aklî temellerini göstermiş, hem de bunu inkâr edenlerin hiçbir delile sahip bulunmadığına ve itirazlarının ilmî bir değer taşımadığına işaret etmiştir (el-Câsiye 45/24). Gazzâlî'ye göre ye-

niden dirilme hakkındaki şüpheler, bu dünyadaki benzer olayların mahiyetini iyi kavrayamamaktan ileri gelmektedir. Nitekim canlıların üremesi ve ceninin oluşumu hakkında bilgi sahibi olmayan bir kimseye, insan gibi yüksek bir varlığın döl suyu (nutfe) denilen bayağı bir nesneden yaratıldığı söylenecek olsa bunu kabul etmekte güçlük çekecektir. Şu halde canlıların hayata geliş biçimi dikkatle düşünüldüğü takdirde ilk yaratılışın ba's denilen ikinci yaratılıştan daha şaşırtıcı olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır (*İhyâ*, IV, 511). Esasen ölülerin diriltilmesinde önemli olan husus bunu gerçekleştirecek bir gücün bulunmasıdır. Sonsuz kudret sahibi yaratıcının varlığına inanıldığı takdirde ba'sın imkânsızlığı görüşü tamamen geçersiz kalır.

Ehl-i sünnet kelâmcıları, toprağa karışan bedenin tamamen yok olması halinde bile ölümden önceki varlık ve keyfiyetleriyle (cevher ve arazlarıyla) yeniden diriltilebileceği görüşündedirler. Kalânisî ile Mu'tezile'den Kâ'bî bedene ait hiçbir niteliğin (araz), Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf, Ebû Ali el-Cübbâî ve oğlu Ebû Hâşim ise bazı niteliklerin iade edilmesini imkânsız görürler. Kerrâmiyye'ye göre ister maddî ister mânevî olsun tamamen yok olan hiçbir nesnenin aynen iade edilmesi mümkün değildir. Bu sebeple onlar ölülerin bedenlerinin yok olmayacağını, sadece parçalanıp dağılacağını, ba's sırasında bu parçalar bir araya getirilerek yine bir beden olarak birleştirileceğini savunmuşlardır (Bağdâdî, s. 233-234). Gazzâlî ise ikinci hayatın ancak ruh (nefis) ve bedenle birlikte gerçekleşeceğini, yalnız bu bedenin dünya hayatındaki beden olabileceği gibi farklı unsurlardan yaratılmış yeni bir beden olarak da düşünülebileceğini belirtmiştir (*Tehâfütü'l-felâsife*, s. 285).

İslâm Meşşâî filozoflarının cismanî diriliş konusundaki olumsuz tavırları (bk. meselâ İbn Sînâ, s. 291-295), "ma'dûmun aynıyla iadesi"ni imkânsız görmelerinden ileri gelmektedir. Onlara göre çürüyüp yok olan (ma'dûm) bedenin âhirette tekrar aynıyla meydana getirilmesi mümkün değildir. Halbuki ruh bâkidir, onda değişiklik söz konusu değildir. Gerçi Allah yeni bir beden yaratıp ruhla birleştirmeye muktedirdir; fakat aynı ruhun farklı bedenlerle birleşmesi bâtıl bir inanç olan **tenâsüh***ü gerektirir. O halde ba's ve kıyamet sadece ruhlar için söz konusudur. Âyet ve hadislerde geçen cismanî tasvirler ise insana âhiret hayatıyla ilgili gerçekleri daha kolay anlatmak, iyiliğe teşvik etmek ve kötülükten vazgeçirmek için başvurulan sembollerden ibarettir (İbn Rüşd, s. 152-155).

İslâm filozoflarının bu görüşünü kelâmcılar "eczâ-i asliyye" formülüyle cevaplandırmışlardır. Buna göre her canlının bedeni doğumundan ölümüne kadar sürekli değişikliğe uğrasa da değişmeyen bazı aslî parçalar mevcuttur. İşte kıyamet gününde canlının bedeni onun bu aslî cüzlerinden meydana getirilecektir. Şu halde fazlalıkların çürüyüp yok olması, toprağa karışması, hatta başka bir canlının bedenine intikal etmesi yeniden diriliş için bir problem teşkil etmez. Diriliş olayının gerçekleşmesi için dünyadaki bedene ait çürümüş parçaların aynen iade edilmesi de gerekli değildir. Organların kendisinden teşekkül ettiği aslî unsurun mevcut oluşu yeterlidir. Nitekim dünyadaki beden de devamlı olarak yenilenmekte ve değişmektedir (M. Reşîd Rızâ, VIII, 473).

İslâm filozofları içinde özellikle Fârâbî ve İbn Sînâ, devirlerinde, hem matematik ve tabiat ilimlerini hem de metafizik konuları sinesinde toplamış bulunan felsefe adına konuşmuş ve Helenistik felsefeden de etkilenerek spekülatif metotla cismanî ba'sın mümkün olmadığını öne sürmüşlerdi. Kelâmcılar da aynı metotla, fakat vahyin ışığından faydalanarak bunun mümkün olduğunu söylüyorlardı. Çağımızda ortaya çıkan ve canlıdaki fizyolojik ve psikolojik bütün özelliklerin "gen" adı verilen çok küçük bir parçada bulunduğunu keşfeden genetiğin verileri kelâmcıların görüşüyle büyük bir uygunluk arzetmektedir. Genetiğin bu keşfi aynı zamanda, hazırlanacak uygun fizikî şartlar içinde, insanların acbü'z-zenebden diriltileceklerini bildiren hadisleri de teyit eder mahiyettedir.

Hayvanların tekrar diriliş olayına dahil olup olmadıkları hususu da kelâmcılar arasında tartışılmıştır. Bazı kelâmcılar hayvanların da diriltileceğini ve hesaplaşmadan sonra toprak haline getirileceğini kabul eder. Nazzâm ise bunların da cennete gireceğini ve burada yaşamaya devam edeceğini ileri sürer (Bağdâdî, s. 237).

Ba's ba'de'l-mevt (ölümden sonra diriliş) akîdesi kelâm kitaplarının **sem'iyyât*** kısmında işlendiği gibi bu konuda İslâm düşüncesinin teşekkül dönemlerinden itibaren müstakil eserler de yazılagelmiştir. Hâris el-Muhâsibî'nin *el-Ba'ş ve'n-nüşûr* (Beyrut 1986), İbn Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin *el-Ba'ş* (Beyrut 1987), Beyhakī'nin *el-Ba'ş ve'n-nüşûr* (Beyrut 1988), İbn Ebü'd-Dünyâ'nın *el-Ba'ş ve'n-nüşûr*, Abdülhak b. Abdurrahman el-İşbîlî'nin *Kitâbü'l-'Âkıbe fi'l-ba'ş* (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1402, 1437), Gazzâlî'nin *el-Budûr fî aḫbâri'l-ba'ş ve'n-nüşûr* (*Îżâḥu'l-meknûn*, I, 171), Muhammed Ahmed Abdülkādir'in *'Aķīdetü'l-ba'ş ve'l-âḫire* adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "ba'ş" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "ba'ş" md.; *Kāmus Tercümesi*, "ba'ş" md.; *Müsned*, II, 322; V, 232; Buhârî, "Îmân", 37, "Tefsîr", 39/3, 78/1, "Riķāķ" 45; Müslim, "Fiten", 141, 142, "Cennet", 55-59, 83; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 58; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 18; Nesâî, "Cenâ'iz", 118; İbn Ebû Âsım, *Kitabü's-Sünne*, Beyrut 1980, I, 59; II, 430, 433; Halîmî, *el-Minhâc fî şu'abi'l-îmân* (nşr. Hilmi Muhammed Fûde), Beyrut 1399/1979, I, 345-377; İbn Sînâ, *en-Necât*, Kahire 1357/1938, s. 291-295; Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, s. 232-237; Beyhakī, *el-Esmâ' ve'ş-şıfât*, s. 647-651; Gazzâlî, *İhyâ'*, IV, 511; a.mlf., *Tehâfütü'l-felâsife* (nşr. Süleyman Dünyâ), Kahire 1955, s. 84-90, 268-292; İbn Rüşd, *el-Keşf 'an menâhici'l-edille* (*Felsefetü İbn Rüşd* içinde), Kahire 1388/1968, s. 152-155; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-a'yün*, s. 204; a.mlf., *Telbîsü İblîs*, s. 47-48, 78; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, II, 123-125; XIV, 143; XVII, 16-28; XXIII, 7-9; XXV, 116-117; Ali b. Ebü'l-İz, *Şerḥu'l-'Aķīdeti't-Ṭaḥâviyye*, Beyrut 1980, s. 267-275; İbn Kesîr, *en- Nihâye* (nşr. Tâhâ Muhammed ez-Zeynî), Kahire 1389/1969, I, 241-269; Teftâzânî, *Şerḥu'l-Maķāṣıd*, II, 159-161; Şa'rânî, *el-Yevâķīt ve'l-cevâhir*, Kahire 1378/1959, II, 148; Âlûsî, *Rûḥu'l-me'ânî*, III, 30; XIV, 140; XX, 148; XXIII, 57-63; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1402, 1437; Rahmetullah el-Hindî, *İẓhârü'l-ḥaķ* (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekkā), Kahire 1406/1986, II, 479-484; M. Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, Beyrut 1353-54 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), VIII, 473-478; *Îżâḥu'l-meknûn*, I, 171; Cevâd Ali, *el-Mufaṣṣal*, VI, 123-133; Tehâmî Nakıra, *'Aķīdetü'l-ba'ş fi'l-İslâm*, Tunus 1975, s. 33-38, 120-140; Denise Masson, *Monothéisme coranique et monothéisme biblique*, Paris 1976, s. 968 vd.; Muhammedî er-Rîşehrî, *Mîzânü'l-ḥikme*, Kum 1979, VII, 95-97; Helmer Ringgren, "Resurrection", *ER*, XII, 344-350; A. S. Tritton, "Ba'th", *El²* (İng.), I, 1092-1093.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

BASAR

(البصر)

Gözün, ışık ve renklerle şekil, büyüklük ve mesafe gibi kemiyetlerin algılanmasını sağlayan görme duyusu (bk. DUYU).